

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

Харківське історико-філологічне товариство

Український СВІТ

у наукових парадигмах

Збірник наукових праць

Випуск 1/2014

УДК 811.161.2 + 39 (477)
ББК 81.411.1 + 63.5 (4УКР)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

- Маленко О. О., д-р філол. наук, проф. (Харків)
- (головний редактор);
- Ворожбіт В. В., д-р пед. наук, проф. (Харків);
- Голобородько К. Ю., д-р філол. наук, проф. (Харків)
- Дорошенко С. І., д-р філол. наук, проф. (Харків)
- Лисиченко Л. А., д-р філол. наук, проф. (Харків)
- Ломакович С. В., д-р філол. наук, проф. (Харків)
- Новиков А. О., д-р філол. наук, проф. (Глухів)
- Борисов В. А., канд. філол. наук, доц. (Харків)
- Піддубна В. В., канд. філол. наук, доц. (Харків)
- (заст. головного редактора)
- Терещенко В. М., канд. філол. наук, доц. (Харків)
- Умрихіна Л. В., канд. філол. наук, доц. (Харків)
- Юр'єва К. А., канд. пед. наук, доц. (Харків)
-

РЕЦЕНЗЕНТИ:

- Нелюба А.М., д-р філол. наук, проф., Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.
- Сюта Г.М., канд. філол. наук, ст. наук. співр., Інститут української мови НАН України

Ухвалила вчена рада Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
(протокол №4 від 5 вересня 2014 року)

У 41 Український світ у наукових парадигмах : Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. — Харків: ХІФТ, 2014. — Вип. 1. — 160 с.

Свідectво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 3281 від 18.09.2008.

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
вул. Блюхера, 2, м. Харків, Україна, 61168

ISBN 978-966-1630-25-2

© Автори статей, 2014
© Обкладинка У. Мельникова, 2014
© Макет В. Журенко, 2014

УКРАЇНІСТИКА В КОНТЕКСТІ ЧАСУ

Ірина Богданова

МОДЕЛЮВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЕТИЧНОЇ КАРТИНИ У ТВОРЧОСТІ ХАРКІВСЬКИХ
РОМАНТИКІВ 20–40 РОКІВ ХІХ СТОЛІТТЯ 90

Володимир Борисов

НАУКОВЕ ОСМИСЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ЛЮДИНИ В ХІХ СТ. 93

Лідія Лисиченко, Тетяна Лисиченко

РОЛЬ ХАРКІВСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЧНОЇ ШКОЛИ В ЗАПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
ЯК ДЕРЖАВНОЇ В 20–30-ті РОКИ ХХ СТ. 100

Лілія Петрова-Озель

ТРАДИЦІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛІЗМУ В УКРАЇНСЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ МОВЛЕННІ
(на матеріалі праць О. Г. Муромцевої) 108

Анатолій Новиков

З ІСТОРІЇ ОДНОГО ВОДЕВІЛЮ МАРКА КРОПИВНИЦЬКОГО 114

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ

Наталія Варич

СТРАТЕГІЇ ПОШУКІВ КОНСТИТУЮВАННЯ СПРАВЕДЛИВОГО ОСВІТНЬОГО ПОЛЯ
УКРАЇНИ 120

Олена Садоха

«ПЕРША ЧЕСНОТА» ЯК БАЗОВИЙ ЧИННИК РЕФОРМУВАНЬ В ОСВІТНЬОМУ ПОЛІ
УКРАЇНИ 125

Катерина Юр'єва

ОСВІТА В РЕАЛІЯХ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА 131

ЕТНОЛОГІЯ. ЕТНОПЕДАГОГІКА. ЕТНОПСИХОЛОГІЯ

Вікторія Ворожбіт-Горбатюк

ВИТОКИ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ КРІЗЬ ПРИЗМУ
СУПЕРЕЧНОСТЕЙ СУЧАСНОСТІ. 142

Наталя Нестеренко

МОДЕЛЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ В УКРАЇНСЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ
ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНІВ П. ЗАГРЕБЕЛЬНОГО) 147

Тетяна Ходєєва

ЕТНОПЕДАГОГІКА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: РЕЦЕПЦІЯ НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНОГО
ДОСВІДУ В ОСВІТІ Й ВИХОВАННІ 153

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ. 158

УДК 159.922.4: 39(477)

Наталя Нестеренко,

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

МОДЕЛЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ В УКРАЇНСЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ (на матеріалі романів П. Загребельного)

Стаття присвячена дослідженню основ національного характеру і його відбиттю в образах героїв історичних романів П. Загребельного «Роксолана», «Я, Богдан», «Тисячолітній Миколай». В історичній прозі письменника 1980 – 90-х років простежуються три психологічних типи українців: смерд, козак, гайдамака.

Ключові слова: *національний характер, менталітет, історичний роман, психологічний тип.*

Статья посвящена исследованию основ национального характера и его отображения в образах героев исторических романов П. Загребельного «Роксолана», «Я, Богдан», «Тысячелетний Николай». В исторической прозе писателя прослеживается три психологических типа украинцев: смерд, козак, гайдамака.

Ключевые слова: *национальный характер, менталитет, исторический роман, психологический тип.*

The problem of national character of the heroes of Pavlo Zagrebel'ny historical novels ("Roksolana", "I am Bogdan", "Thousand-years Mykhola") in aspect of the phenomena of Ukrainian mentality is researched in article. Pavlo Zagrebel'ny's historical prose is connected with the phenomena of "shistdesyatnytstvo", in this time a new wave of historical prose had been produced, which ended in the 1990th.

Keywords: *mentality, national character, historical prose, ethno-psychical peculiarity.*

Аналіз сталих структур українського національного характеру до певної міри дозволяє виявити особливості історичної долі народу та перспективи його розвитку. Безперечно, для українського народу, який переживає складний болісний процес консолідації, надзвичайно важливим є на сьогодні визначення тих етнопсихологічних особливостей, що дозволять протистояти як внутрішнім, так і зовнішнім чинникам роз'єднання. Ознаки національного характеру позначаються на звичаях, традиціях, людській поведінці, на діяльності у будь-яких сферах, особливо яскраво — у мистецтві та літературі. Національно-типові характери, виявлені в індивідуалізованих персонажах, засвічують як національну специфіку літератури, так і віддзеркалення в художній тканині твору ментальності письменника.

Історичні романи П. Загребельного 1980 – 90-х років, аналіз яких маємо здійснити в цій статті не є винятком і, незважаючи на різноманітність тематики та багатожанровість, у творах письменника завжди відбивалася психологія українського народу, типові риси його світогляду та світосприйняття.

У другій половині 60-х років однією з прикмет літературного процесу було те, що «зламувались ... глухі перегородки між темами сучасності й історії, розгорталася розмова про духовні й моральні джерела людини, нове й старе в національному характері, ставлення до минулого, спадкоємність поколінь, вічні загальнолюдські питання життя і смерті, минулого і вічного...» [4: 96].

З кінця 60-х років — появою насамперед таких історичних романів, як «Диво» (1968) П. Загребельного, «Мальви» (1968) Р. Іваничука, «Жбан вина» (1968) Р. Федоріва — розпочинається так звана «нова хвиля» української історичної романістики. Із роману «Диво» у творчості П. Загребельного розпочався новий проблемно-тематичний напрямок — художнє дослідження духовно-історичних витоків українського народу.

Літературний твір несе в собі інформацію про етнопсихологічні особливості народу, а справжній митець у своїх творах може відтворити дух народу через власні думки й почування. Серед завдань, що ставив перед собою письменник, створюючи історичні романи, основним він вважав показати безперервність української душі: «Український характер, український дух, українська душа, українська гордість і гідність, — побачити це все, піднести, возвеличити. Невже цього не досить для творення історії!» [5: 51].

Історія, історизм, історична пам'ять, традиції, спадкоємність, народний характер — ці поняття в кінці 60-х років набули значного поширення, демонструючи зростання інтересу до тих аспектів, що ними охоплювалися. Минуле, історія стали своєрідним інструментом, за допомогою якого письменники піднімали з глибин людської особистості її корені, завдяки чому люди залишаються людьми, народ народом, а окрема людська індивідуальність є свідком нації, а відтак і всього людства

Історичний роман ставив завдання «не просто скопіювати, реконструювати минуле в об'єктивній безсторонній розповіді, а й осмислити його з погляду сьогодення та підкресленої суб'єктивно-авторської концепції, спроектувати на сучасне, оживити верхній подієвий пласт історії та історичної людини, показати її зсередини» [1: 51].

Історичні романи П. Загребельного, попри тематичну відмінність, єднає своєрідна авторська концепція історії, що в той чи той спосіб утілена в романах. На цьому неодноразово наголошували дослідники творчості митця: В. Дончик, М. Слабошпицький, М. Ільницький, Р. Іваничук, С. Нестерук, Н. Зборовська. Зокрема, вони вказують на те, що П. Загребельний вирізняється з-поміж інших українських письменників — авторів історичної прози — оригінальністю інтерпретації історичних подій і постатей: «Висока культура аналітично-художнього «препарування» історії в людській душі, уміння урівноважити в творі глобальне надлюдське вічне і неповторно індивідуальне, бажання зафіксувати параметри конкретної біографії в широкому контексті історії народу — ось визначні філософські реєстри історичних романів П. Загребельного, що об'єднані цілісністю авторського погляду на минуле» [14: 160].

Для виявлення особливостей розвитку українців та їх відмінностей від інших народів проводиться аналіз не лише об'єктивних характеристик, задованих в економіці, соціальному, політичному та громадському устрої, але й в суб'єктивних характеристиках: духовно-психологічних особливостях. Виділення рис характеру, особливостей психологічного складу народу дозволяють окреслити шляхи його розвитку з позицій сьогодення. Показовим у цьому плані є історичний роман П. Загребельного «Тисячолітній Миколай» — тисячолітня оповідь письменника від першої особи. У тексті твору автор визначив три психологічні типи українців: смерди, козаки, гайдамаки, які, на його думку, притаманні нашому народові на різних етапах його розвитку. Концепція автора щодо особливостей творення цих характерів простежується у творах історичної тематики 1960 – 80-х років: від роману «Диво» до роману «Я, Богдан».

Отже, метою нашого дослідження є визначення головних рис національного характеру українського народу та відстеження на матеріалі історичних романів П. Загребельного «Роксолана», «Я, Богдан», «Тисячолітній Миколай» формування цих психологічних типів.

У сучасній філософській, соціологічній, історичній та політологічній літературі існує значна кількість тлумачень змісту терміна «український характер». Від розширеного його визначення як душі, психології, національної вдачі у поєднанні із специфікою світосприйняття взагалі картини світу, властивій певній спільноті до обмеження змістового поля поняття розумовими здібностями певної соціальної чи етнічної спільноти.

Аналогом поняття «ментальність» в українській традиції, що досить давно склалася у діаспорних історико-філософських школах, є поняття «національної вдачі, або вдачі народу» — «це те спільне, що є у всіх, що їх об'єднує в один людський тип, а у відношенні до других народів, до всього людства — є тим, чим народи відрізняються один від одного» (Н. Григоріїв) [3: 12]. До такого розширеного трактування термінів «ментальність», «менталітет» сьогодні схиляється чимало дослідників (Л. Карп'юк, О. Донченко, О. Колісник), які вживають «їх як синонімізм до поняття національного характеру або перелік окремих феноменологічних проявів, набір особистісних рис чи система основних існуючих в етносі настанов, вірувань, цінностей» [10: 76].

Незважаючи на різні визначення поняття «національний характер», що існують у сучасній науковій думці, можна потрактувати його як «сукупність рис, які склалися історично в представників тієї чи іншої нації, що визначають звичну манеру їх поведінки, типовий спосіб дій, які виявляються у побутовій сфері, оточуючому світові, праці, ставленні до своєї та інших спільностей» [13: 69].

Героями творів П. Загребельного є українці, які наділені типовими рисами національної психології: «...я люблю самих українців, тому я й писав про них. ...переконаний: наш народ талановитий, красивий народ, і сам себе я завжди відчував українцем. ...треба вірити тільки в наш народ. ...закоханість, залюбленість у мій край, в цих людей перейшла на мої писання, і від цих талановитих людей я взяв і їм приніс свої почуття» [9: 98].

Українська міфологічна традиція є своєрідною інтерпретацією індоєвропейських міфів про походження світу, оскільки в ній знайшла яскраве втілення ідея культу землі та хліборобської праці. На цій основі витворюється теза про землеробський тип ментальності та одвічну селянську сутність українців. Аналіз історичних, культурних та етнічних особливостей розвитку українців дозволяє стверджувати, що їм притаманне гармонічне ставлення до навколишнього світу. Взаємодія з природою, що завжди була щедрою до українців, породжує оптимістичний настрій, а специфіка землеробства породжує індивідуалізм як одну з найтипівіших рис українського характеру. Герої «Тисячолітнього Миколая» П. Загребельного пов'язують своє життя з землею, не мислять свого існування без її просторів, для них вона є долею: «Я ж селянин віковичний, народився на землі зрісся з нею, вріс в неї, земля стоїть переді мною, мов неминуча темна доля. Не можу я втікати від своєї землі. Відчуваю її запах і тепло, смак вітрів над нею на устах у мене, голос її розлунюється в мені, мов великодні дзвони» [7: 272], спасінням: «Рідна земля ніколи не набридає, і завжди вона найдорожчий скарб твоєї душі, твоя запомога, твоє спасіння» [7: 393].

Мотив єдності українського селянина з рідною землею, відчуття нерозривного зв'язку з нею, яке було характерне для первісної міфологічної свідомості,

знайшло своє відображення у філософії та отримало назву «антеїзм». Ця світоглядна настанова, яка отримала назву від міфічного велетня Антея, котрий був непереможним доти, допоки тримався матері-землі, полягає «у прагненні гармонійних стосунків з нею, у шануванні родини» [12: 439].

Утрата зв'язку з рідною землею призводить до бездуховності, втрати коренів, витворення нового типу людини (наприклад, радянської). Перебування на керівних посадах спустошило душу Марка, меншого брата Миколая («Тисячолітній Миколай») виховало підлабузництво (історія з солоними огірочками), пристосуванство («Він уцілів при всіх зреченнях і відступництвах...» [7: 601]), невігластво (історичне й політичне). Вклавши в уста Миколая думку про знищення хліборобської нації, П. Загребельний стверджує, що коли деградує, спустошується земля внаслідок безглуздої політики керівництва, яке звикло по телефону «і сіяти, і косити й молотити, і доїти корів, і виконувати-перевиконувати» [7: 15], то деградує людина.

Національному характеру українців притаманна домінанта емоційно-чуттєвих рис, які виявляються в тонкому ліризмі переживань, особливій емоційності, сердечності, чутливості [12]. В історичному романі Павла Загребельного «Роксолана» наскрізною є думка про те, що духовна скарбниця народу, а саме пісенне багатство, в першу чергу, формує характер, світоглядні позиції особистості. Роксолана через усе життя пронесла любов до народного слова, вона стала для неї опертям, джерелом сили: «Щоб жити, потрібні вітчизна, свобода і пісня. Їй з усього лишилася тільки пісня від матусі. Піснею утвердилася в цьому жорсткому світі, піснею мала й здолати його» [6: 130].

Для Миколи Сміяна з «Тисячолітнього Миколая» культура українців витворена віками, синтезувавши здобутки усної народної творчості, найкращі зразки художньої літератури, впливає на витворення невмирущої душі, яка здатна до оновлення й відродження на всіх етапах становлення та розвитку народу: «Душа українця возноситься над світом у барвистому царстві колядок і щедрівок, а тоді на до небесних хвилях могутнього океану дум і пісень припливає до золотого берега Шевченківської поезії, то однаково ж не губить здатності сприймати новонароджене слово...» [7: 536].

Специфіка української ментальності, особливості національної психології українців та глибинні основи сформованого віками кордоцентричного світогляду народу, на думку І. Грабовської, «перебувають у тісному зв'язку із специфічними особливостями українського ландшафту, природного довкілля існування населення даної території» [2: 64]. Ландшафтні особливості України, на думку дослідників, стали джерелом формування естетичних та релігійних настанов національного характеру, що виражають органічну єдність «з природним середовищем, заглибленість у природу, нерозривність мікро- та макрокосмосу» [2: 64]. Саме географічні особливості існування українців як автохтонного етносу протягом віків історії формували їхню ментальність. Степ був основою, яка мала найбільший вплив на витворення вдачі народу: «Розметаний по широких степах (український народ — Н.Н.), між велетенськими ріками й лісами, розірваний між нападниками, загарбниками, володарями, без міри, без пуття, без віри, але єдиний, дужий і добрий до всього живого ростучого й текучого, до сонця, до зірок, вітрів і роси» [6: 416] («Роксолана»).

На думку більшості дослідників української ментальності (Д. Чижевський, Ю. Липа, О. Кульчицький) не лише ландшафтні особливості витворили національний характер, а саме специфіка геополітичної ситуації та спільність історичної долі стали вирішальним чинником при формуванні суперечностей вдачі народу [2].

Багатовікова історія України, пропущена через головного героя Миколая (роман «Тисячолітній Миколай»), промовляє до нас словами автора: «Тисяча років задокументованої київськими літописцями історії, вже не кажучи про тисячоліття глибші — до скіфів, киммерійців, греків і навіть шумерів. А де наша історія? Розсмикали, перепаскудили, затоптали в бруд і ницість царі, псарі, писарі...» [7: 61]. В інтерпретації його брата Марка, одного з керівників республіки, історія нашої країни набуває дещо іншого значення: «Ось я працював при Хрущові, ... з Кириченком, Підгорним, Шелестом, Щербицьким, і що ти думаєш: історія, великі сини народу, князі, гетьмани, філософи, поети. Тільки пройдений етап і впевнена хода до сяйливих вершин, а для цих — хліб і м'ясо, ... плани і завдання, ... виконання й перевиконання» [7: 66].

У цьому романі Павло Загребельний представляє свою концепцію українського народу в історичному розвитку: «Як на мене, то український народ взагалі не піддається поділу на класи в усі часи сповідуючи єдину віру, він завжди був незалежний у відправі обрядів цієї віри, єдина ж сила, якій підкорявся, — це історія, і саме вона виокремила в ньому три головні характери, якими він утвердився на цій землі і показав перед усім світом, характери ж ці: козаки, гайдамаки і смерди» [7: 420].

Для визначення сучасного етнопсихологічного типу українців письменник обирає архаїзм «смерд», що був відомий ще за часів князювання Ольги, Святослава, Володимира як назва соціального стану. Полемізуючи з меншим братом Марком, одним із керівників радянської України, Миколай із однойменного роману відзначав приземленість цього характеру, але, поряд з тим, обстоював думку про вищість смердів у порівнянні з тогочасними чиновниками: «Смерди й то були кращі! Їх усі товкли, всім вони були вимушені коритися, зате вони міцно сиділи на землі, трималися за неї, а за що тримаєшся ти? За свою посаду?» [7: 61].

Авантюрно-козацький тип, який зародився ще в середовищі княжої дружини за часів Київської Русі й під тиском історичних обставин знайшов своє продовження у середовищі Запорізької Січі, на думку О. Кульчицького становить якісно новий характер: «Основою «переставленого» буття в українських історичних умовах був дружинницький, а згодом лицарсько-козацький тип людини, підпорядкованої ідеалові оборони честі, волі і віри, героїчній формі життя» [11: 711]. На відміну від «однолінійного» хліборобського психологічного етнотипу, який прагне стабільності, спокою, постійного життя, козацькому типові властива контрверсійність: йому більшою мірою притаманний дух рицарства. На цій основі в українців формується новий тип характеру загартованої в боротьбі мужньою людини, готової на будь-які жертви заради віри, Батьківщини, родини.

П. Загребельний обирає слова Лазаря Барановича про козака, що об'єднують два романи: «Я Богдан», «Тисячолітній Миколай», присвячені становленню української нації, держави в XVIII столітті, як ілюстрацію незламності й сили духу нового типу українця: «Козак суцзя буря і вітер в полі. Ми раби божії серед сего вітру подібні билинам божіим, гнемся та ломимся, ділаємо своє діло, господа благогоде, щоб ми були, як рожі між терновиком, інакше без тої колючки не було б нічого доброго» [7: 71].

Психологічний тип козака є наскрізним для історичної романістики П. Загребельного. Так у «Тисячолітньому Миколаї» головний герой утверджує незнищенність козацького духу, пронесеного українським народом через віки: «... пам'ятав про своє походження, про своїх славних предків, про славних лицарів незрадливих і знав, що в найтяжчому приниженні він все ж зостанеться тим, ким заповідано йому

історією — нащадком великих прадідів, козаком і назавжди козаком, хоч би довкола кубилися самі пігмеї, нікчеми й запроданці» [7: 69].

У романі «Я, Богдан» письменник висунув гіпотезу про те, що Богдан Хмельницький створив українську націю. П. Загребельний обстоює думку, що саме при цьому гетьмані народився український народ. Шлях до звільнення від чужоземного гніту був нелегким і складався із перемог і поразок: «Вітер свободи прошумів над моїм народом, може, вперше під Жовтими Водами, а тут, на раді в Переяславі, став мій народ собою, став нацією, історією» [8: 638]. Козацтво у романі наділено рисами анархічності, індивідуалізму, незалежності, волелюбства: «Так виходило, що кожен воював за те, чого не мав: шляхта за вітчизну, орда — за славу і здобич, козацтво — за волю» [8: 611].

Неоднозначне ставлення П. Загребельного до такого психологічного типу українців, як гайдамаки. З одного боку, наступники козаків характеризувалися схожими ознаками ментальності такими, як волелюбність, незалежність у судженнях та діях, а з іншого боку, «кожен міг гордо проголосити: «Сам собі пан, сам собі свиня!» [7: 420].

Герої історичних романів П. Загребельного «Роксолана», «Я, Богдан», «Тисячолітній Миколай» на різних етапах свого життєвого шляху набувають рис того чи іншого національного характеру, наприклад: «Я був козаком на фронті, смердом-людоловом у чужій землі, гайдамакою, коли відвойовував собі Оксану, тоді знову став смердом безпомічним» [7: 420].

Можна зробити висновок, що український народ в історичних романах П. Загребельного «Роксолана», «Я, Богдан», «Тисячолітній Миколай» наділений такими визначальними рисами національного характеру: гармонічним ставленням до навколишнього світу, оптимізмом, індивідуалізмом, тонким ліризмом переживань, особливою емоційністю, сердечністю, чутливістю. Три психологічних типи: козаки, гайдамаки і смерди» стали невід'ємними складовими процесу формування української нації, держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрусів С. Як на святій сповіді / С. Андрусів // Слово і час. — 1991. — № 2. — С. 48–53.
2. Грабовська І. Проблема засад дослідження українського менталітету та національного характеру / І. Грабовська // Сучасність. — 1998. — № 5. — С. 58–70.
3. Григорій Н. Українська національна вдача / Н. Григорій. — Вінніпег-Манітоба : Українська Видавнича Спілка в Канаді, 1941. — 61 с.
4. Дончик В. Істина — особистість (Проза Павла Загребельного) / В. Дончик. — К. : Рад. письменник, 1984. — 248 с.
5. Загребельний П. Думки наррозхрист, 1974 — 2003 / П. Загребельний; вступ. слово Л. Копань — К. : Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2008. — 240 с.
6. Загребельний П. Роксолана / П. Загребельний. — К. : Дніпро, 1988. — 603 с.
7. Загребельний П. Тисячолітній Миколай / П. Загребельний. — К. : Фірма «Довіра», 1994. — 636 с.
8. Загребельний П. Я, Богдан. (Сповідь у славі) / П. Загребельний. — Х. : Фоліо, 2001. — 654 с.
9. Загребельний П. Я обираю великі душі, які сяють нам тисячоліття / П. Загребельний // Вітчизна. — 2004. — № 7 — 8. — С. 90–98.
10. Карп'юк Л. Основні підходи до розуміння менталітету сучасними вченими / Л. Карп'юк // Народна творчість та етнографія. — 2004. — № 6. — С. 76–83.
11. Кульчицький О. Риса характерології українського народу / О. Кульчицький // Енциклопедія українознавства: У 3-х т. — К. : Інститут української археології та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України, 1995. — Т. 2. — С. 708–717.

12. *Літературознавчий словник-довідник* / За ред. Р. Гром'яка, Ю. Коваліва, В. Теремка. — К. : ВЦ «Академія», 2006. — 752 с. (Nota bene)
13. *Савицька О.* Етнопсихологія: [навч. посібник] / О. Савицька, Л. Співак. — К. : Каравела, 2011. — 264 с.
14. *Слабошпицький М.* Художнє обличчя історії й сучасності. Над шеститомником творів Павла Загребельного / М. Слабошпицький // Дніпро. — 1981. — № 8. — С. 142–150.

УДК 37.013:39

Тетяна Ходєєва,

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

ЕТНОПЕДАГОГІКА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: РЕЦЕПЦІЯ НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНОГО ДОСВІДУ В ОСВІТІ Й ВИХОВАННІ

У статті розкрито сутність процесу глобалізації українського суспільства. Можливість нейтралізації її негативних наслідків засобами етнопедагогіки та народної педагогіки обґрунтована в концепціях вітчизняного науково-теоретичного досвіду у сфері освіти й виховання.

Ключові слова: народна педагогіка, етнопедагогіка, глобалізація, національне виховання.

В статье раскрыта сущность процесса глобализации украинского общества. Возможность нейтрализации его негативных последствий средствами этнопедагогики и народной педагогики обоснована в концепциях отечественного научно-теоретического опыта в сфере образования и воспитания.

Ключевые слова: народная педагогика, этнопедагогика, глобализация, национальное воспитание.

The article reveals the essence of the process of globalization of the Ukrainian society. Allocated neutralization of its negative consequences means ethnopedagogics and folk pedagogy based on scientific and theoretical experience of educators.

Keywords: folk pedagogy, pedagogy, globalization, national education.

Мудрість народу в царині виховання поступово сформувалася в поняття «народна педагогіка». У чому ж її сутність? «Народною називають ту педагогіку, яку створив народ, — писав український педагог-дослідник М. Г. Стельмахович. — Це галузь емпіричних педагогічних знань і досвіду народу, що виробляється в домінуючих серед народу поглядах на мету і завдання виховання в сукупності народних засобів, умінь і навичок виховання та навчання» [7: 37]. На основі масиву знань певної етнічної спільноти про виховання молодого покоління виникла *етнопедагогіка* як сфера науково-практичного знання. Етнопедагогіка включає в себе емпіричні педагогічні знання, навички, досвід певного етносу у вихованні молоді.

Як же «правильно» виховати дитину в умовах всеохопної глобалізації, адже духовні й культурні цінності є найважливішими стабілізаційними факторами суспільного життя, на основі яких будується політична й економічна сфера.